

Република Македонија
НАРОДЕН ПРАВОБРАНИТЕЛ
Republika e Maqedonisë
AVOKATI I POPULLIT
O M B U D S M A N
Republic of Macedonia

И Н Ф О Р М А Ц И Ј А

за согледување на општите состојби во областа на следење на статусните права, односно состојбата со бројот на нерегистрираните лица во матичната евиденција како државјани на Република Македонија (лица без документи-апатриди)

Скопје, ноември, 2013 година

СОДРЖИНА:

I. ВОВЕД

II. ДОБИЕНИ ПОДАТОЦИ И ИНФОРМАЦИИ

III. ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА

IV. КОНСТАТАЦИИ

V. ПРЕПОРАКИ

VI. ЗАКЛУЧОК

I. В О В Е Д

Во согласност со Програмата за работа на Народниот правобранител за 2013 година, во делот на согледување на општите состојби по однос на остварување на статусните права, односно состојбата со бројот на нерегистрирани лица во матичната евиденција како државјани на Република Македонија (лица без документи-апатриди), Народниот правобранител изготви Посебен извештај по однос на статусните состојби.

Согласно Законот за матична евиденција, основните лични податоци на граѓаните, покрај другото се водат во Матична книга на родени, каде се запишуваат податоците за раѓањето: име, презиме, пол, час, ден, месец и година на раѓање, место на раѓање, државјанство, матичен број, податоци за родителите или признавање на татковство, утврдување на татковство, мајчинство и посвојување.

Според предходните одредби на Законот, матичната евиденција на родените се вршеше во Министерството за внатрешни работи, а според последните измени на Законот, за водење на матичните книги се основа посебна управа, како орган во состав на Министерство за правда.

Раѓањето на детето се пријавува писмено или усно на записник, во рок од 15 дена од денот на раѓањето. Доколку се роди во здравствена установа, тогаш здравствената установа има обврска да го пријави раѓањето на детето, доколку не е родено во здравствена установа пријавувањето треба да го изврши таткото на детето, односно лицето во чиј стан е родено, а мајката штом ќе биде способна или здравствен работник ако учествувал во породувањето. Ако ги нема наведените лица или не се во можност да пријават, раѓањето може да го пријави лице што дознало за тоа. Доколку е најдено родено дете чии родители се непознати, тогаш тоа дете исто така се запишува во матичните книги во местото каде што е најдено.

Ако раѓањето не се запише најдоцна во рок од 30 дена, тогаш запишувањето се врши со решение. Исто така за лицата што треба да го пријават раѓањето на детето се предвидени и прекршочни казни кои се однесуваат на здравствените установи и за родителите.

Но и покрај законските одредби и казни предвидени за непријавување на раѓањето на децата, се уште има лица не запишани во матичната евиденција на родените.

Со оглед на тоа дека матичната евиденција претставува основно човеково право што со себе повлекува тешки последици, односно правното непостоење на каде и да е, тие лица, немаат пристап кон образование, вработување, ниту здравствена заштита, тие не се во можност да го евидентрираат раѓањето на своите деца, законски да го регистрираат својот брак, ниту пак нивната смрт да биде регистрирана.

II. ДОБИЕНИ ПОДАТОЦИ И ИНФОРМАЦИИ

Поаѓајќи од програмските цели и задачи за согледување на општите состојби со остварување на статусните права на физичките лица во Република Македонија, Народниот правобранител побара податоци и информации во врска со матичната евиденција од страна на владини и невладини организации кои дејствуваат на проблематиката, со цел добивање на релевантни податоци кои ќе послужат како база за изготвување на оваа Информација.

Од страна на владиниот сектор, доставени се одговори од страна на Министерството за труд и социјална политика, Министерството за внатрешни работи, Министерството за правда (Управа за водење на матичните книги) и Министерството за надворешни работи (Директорат за конзуларни работи).

Од страна на невладиниот сектор до Народниот правобранител се доставени одговори од страна на Здружението на просветни работници за заштита на правата на жените и децата ЛИЛ - Скопје, Здружението на млади правници - Скопје и Здружението „Амбрела,- Скопје.

Министерството за надворешни работи - Директорат за конзуларни работи не извести дека во врска со бараните податоци за евиденција на нерегистрирани лица во матичната евиденција не водат таква евиденција, истотака и Министерството за правда - Управата за водење на матична книги, не извести дека не располага со релевантни податоци за бројноста на лицата кои не се запишани во матичната евиденција.

Податоците доставени од страна на Министерството за внатрешни работи - Оддел за граѓански работи, укажуваат дека Министерството за внатрешни работи во соработка со Министерството за труд и социјална работа, Министерството за правда - Управа за водење на матични книги, Канцеларијата на високиот комесаријат за бегалци во Скопје и ромските невладини организации, се активно вклучени во акцијата за евиденција на лицата незапишани во матичната книга на родени и се опфатени со проектот „Од врата на врата“ кој започнал во месец октомври 2011 година. Податоците кажуваат дека се евидентирани 470 лица, чиешто раѓање или лично име не е запишано во матичните книги на родените и истите имаат проблеми со пријавување на потребните документи во матичните книги. На овие лица им е овозможен приоритет при аплицирање за издавање на лични документи. Досега биле решени 195 предмети, односно 104 лица се запишани во матичните книги на родени, додека за 91 случај е спроведена постапка за дополнително запишување во матичните книги на родените во Управата за водење на матични книги.

Од добиените податоци со последната обработка на податоците спроведена во септември 2013 година во Министерството за труд и социјална политика по предходната работа на меѓуресорска – работна група, евидентираната состојба на нерегистрирани лица во Република Македонија изнесува 510 - од кои во Скопје - 310 лица, во Гостивар - 16, воТетово - 44, во

Кичево и Гевгелија - 4, Прилеп - 51, Штип - 12, Пробиштип - Пехчево - 2, Охрид - 4, Куманово - 24, Битола - 15 и во Кавадарци - 28 лица.

Исто така, во декември 2012 година од страна на Министерството за труд и социјална политика биле подржани 32 ДНК анализи, од кои 18 се решени случаи, додека за 5 случаи се чека на позитивна одлука од страна на Министерството за правда, додека во неколку случаи има потреба од спроведување на судска постапка од страна на самите странки.

Од доставените одговори може да се констатира дека проблемот опфатен со оваа Информација е детектиран од страна на државата и од месец ноември 2011 година во тек е организирана Акција за евиденција на лица во матичната книга на родените во рамките на Министерството за труд и социјална политика, како резултат на претходна работа на меѓуресорската-работна група од септември 2009-2010 година.

Во однос на идентификуваните проблеми за запишување на лица во матичната книга на родените, Министерството за труд и социјална политика во рамките на оваа работна група подготвува Информација и Предлог-мерки за надминување на проблемот со лицата коишто не се запишани во матичната книга на родените, кои ќе бидат доставени на разгледување до Владата на Република Македонија.

III. ПРАВНА РАМКА :

1. Устав на Република Македонија,
2. Конвенција на ОН за статусот на лицата без државјанство од 1954 година,
3. Европската конвенција за државјанство на Советот на Европа,
4. Закон за државјанството на Република Македонија.
5. Закон за матичната евиденција.

Во оваа рамка од посебна важност се одредби кои го регулираат статусот на лицата без државјанство и како да се намали бездржавјанството како негативна правна појава.

Одредбите од Конвенцијата за намалување на бездржавјанството се вградени во Европската конвенција за државјанството во поглед на давање на државјанство на дете кое е родено на територијата на една држава или кое потекнува од државјанин на една држава, во случаи кога поинаку би дошло до состојба на бездржавјанство.

Во Законот за државјанството на Република Македонија е додадена одредба дека државјанството на Република Македонија со природување, може да стекне лице без државјанство или лице со признат статус на бегалец, ако од утврдувањето на бездржавјанството, законски и постојано живее на територијата на Република Македонија најмалку шест години (редовната натурализација бара најмалку осум години).

Законот за матичната евиденција определува дека во матичната книга на родените се запишуваат податоци за раѓањето на детето (име и презиме, пол, час, ден, месец, година и место на раѓањето) **државјанството** и матичен број.

Проблемите со државјанскиот статус на граѓаните се јавуваат со распаѓањето на СФРЈ во 1991 година, како последица на тоа раѓањето на земјите наследнички, од кои една е Република Македонија, што неповолно влијаеше врз значителен број на лица, кои преку ноќ станаа странци во земјата во која биле родени или го поминале најголемиот дел од својот живот, последица од сето ова беше бездржавјанството. Последиците на луѓето на кој им недостига документацијата, со која би го докажале својот идентитет, се ужасни, бидејќи нив им се попречува пристапот до основните услуги и права, во прв ред тоа се оние лица чие раѓање не било евидентирано и се најранливи групи.

IV. ОД ПРАКТИКАТА НА НАРОДНИОТ ПРАВОБРАНИТЕЛ

Од досегашното работење на канцеларијата на Народниот правобранител, можат да се посочат неколку причини кои можат негативно да влијаат на реалната состојба со регистрирање на лицата во матичната евиденција на Републиката и последователно, остварувањето на статусните права на овие лица во институциите на системот и тоа:

-проблемот со т.н. „затекнати странци“, од републиките на поранешна СФР Југославија, кои со осамостојувањето на Република Македонија останаа со нерешен државјански статус, односно лица без државјанство, бидејќи, ниту една од овие републики по сила на својот закон не ги сметаат за свои државјани, па од тие причини не се внесени во нивните матични и други евиденции;

-рестриктивноста на Законот за странците и начинот на примената на законот од страна на надлежниот орган за странци во состав на Министерството за внатрешни работи кој на лицата им го определува статусот на (без)државјанство, додека законски престојуваат во Република Македонија;

-недовербата и несигурноста на граѓаните од услугите и работењето на органите за водење на матичните книги(барањето многу докази, долги управни постапки и рестриктивна примена на прописите).

V. КОНСТАТАЦИИ

- Се уште има значителен број на незапишани лица во матичната евиденција, што претставува пречка по однос на остварување на основните права на овие лица (здравствено осигурување, образование, вработување и др);
- Од добиените податоци може да се констатира дека не може да се утврди бројот на нерегистрирани лица во Македонија, бидејќи непријавувањето во матичната евиденција и неподнесување на барање за добивање на лични документи, се причините за тоа;
- Причина за нерегистрирано раѓање е лично име на детето и непоседувањето документ за идентификација на мајката;
- Во други случаи, родителите не биле свесни за обврската и постапката за навремено регистрирање на раѓањето и стравот од парична казна се причините за нерегистрираното раѓање;
- Во одредени случаи како причина се наведуваат немањето на парични средства и долгите административни постапки.

VI. ПРЕПОРАКИ

- За подобрување на состојбите опфатени со оваа Информација, Народниот правобранител до надлежните органи предлага да се преземат следните мерки:
- да продолжи Акцијата за евиденција на лицата во матичната книга на родените со досегашниот мандат и со поинтензивна соработка помеѓу владиниот и невладиниот сектор;
- при уписот во матичната книга на родените да се воведат т.н. „едношалтерски систем“, - односно од физичкото лице да се бара само пополнување на формулар за лицето што треба да се регистрира, а непходните докази без дополнителни такси да ги обезбедуваат државните органи и организации ;

- при определувањето на државјанскиот статус, надлежниот орган за внатрешни работи да ги применува горенаведените Конвенции за намалување на бездржавјанството, односно давање на државјанство на Република Македонија на лицата кои се родени на нејзината територија или потекнуваат од државјанин на Републиката во случаи кога поинаку би дошло до состојба на бездржавјанство;
- подобра меѓусебна соработка на државните органи кои работат на проблематиката на евиденцијата на лицата со нерешен државјански статус кои постојано престојуваат на територијата на Република Македонија и имаат вистинска и ефективна врска со државата;
- подобра соработка на државните органи со канцеларијата на Народниот правобранител во конкретни предмети од наведената проблематика.

VII. ЗАКЛУЧОК

- Регистрацијата на лицата кои имаат вистински и ефективни врски со Република Македонија во нејзините матични книги и други јавни регистри има базично значење за креирањето стратегии и планови на самата држава, а уште повеќе за остварувањето на основни слободи и права на граѓаните и сите други лица кои секојдневно доаѓаат во контакт со органите на државната управа и други органи и организации што имаат јавни овластувања и кои Народниот правобранител има уставна и законска обврска да ги штити во согласност со неговите надлежности.